

MAGYAR FIGYELŐ

KEMÉNY ZSIGMOND AZ ERDÉLYI KÖZÉLETRŐL

Az 1791-iki országgyűlés pályájának végével megint nagy csökkenésnek indult a közélet.

A rendek először többször hívtattak össze tanácskozásra, de a szellem naponként szolgáljaivá vált. S Erdély tízévi alkotmányos lét alatt, míg országgyűlései gyorsan következtek egymásra, annyit hullatott el a különben' is árnyékalkotmányból, hogy ha még tíz évig lett volna rendesen országgyűlése, a végsőnek alig maradhat egyéb teendője, mint egy határozat által bezárni a terem ajtaját, s miután többé tanácskozásra szükség nincs, mint a római színésznek, midőn a komédia bevégeztetett, a közönség előtt elkiáltani magát: plaudite!

1811-től egy századnegyed alatt nem gyűltek össze a hon atyjai.

*

Midőn a megyei választásjog miatt a keserűség tetőpontra ért, ugyanakkor Kolozs megye tanácskozó termeiben egy oly férfiú kezdé meg politikai pályáját, ki Erdély politikai fejleményeire egy pár évtized alatt leg-határozottabb befolyást gyakorolt.

Bethlen János gróf – a két nagytekintélyű államférfiúnak és történetírónak, Bethlen Jánosnak és Bethlen Miklósnak ivadéka – 1791-ben született.

Tanulását Maros-Vásárhelyen a ref. tanodában végezte.

Európa viszonyai akkor az aristocratiának legfényesebb kilátást a katonai pályán ígértek. Bethlen; is ezen pályára lépett, s csakhamar kiténtetvén magát, két év alatt már kapitánnyá lett a Colloredo-Mansfeld ezredben; de miután a szövetséges hatalmak Párisba vonultak, s Napoleon megbukása s a restauratio által a világbéke helyreállott, Bethlen katonai pályáját polgárral cserélte föl, s az erdélyi udvari kancelláriánál tiszteletbeli titkárrá neveztetett ki.

A birodalmi fővárosban Bethlen,, a szép külsejű, fényes tehetségű, magas születésű és rendkívül kellemes társalgási modorú fiatalember azon könnyelmű szerepet játszotta el, melynek vége: sok tapasztalás és nagy csalódások, életbölcesség és zavart pénzvizony.

Szerencséjére éppen midőn minden vagyonából kifogyott, nagybátyjától szép kiterjedésű birtokot öröklött.

Bethlen azon erélyes jelleme közé tartozott, kik tévedéseik következményein okulva, magokat egy szilárd eltökélés által újra tudják teremteni. Ő Erdélybe visszavonulván, takarékosná lőn, s jószágainak rendezésére fordítá figyelmét. Sokáig nem vett részt a közdolgokban s nőjének betegeskedése miatt többnyire Besztercén, egy igénytelen szász városban lakott.

Midőn az oppositio naponként növekedett, midőn Kendeffy Ádám gróf, a »vándorló patrioták« feje, az absolutistikus irányú kormányzási rendszer szembeszökőbb visszaélései ellen az ország minden vidékein kezdett izgatni, midőn az általános elégtelenséget Kemény Dénes és elvbarátai határozott kérdések körébe vonták és a megyék tisztújítási jogának visszaszerzését tűzték ki főirányul, az eszmék élénk mozgalma Bethlen Jánost is, ki évek óta visszavonultságban élt, a család szentélyéből a haza küzdőhomokára szólította.

Megjelent Kolozsvárott, s a megye közgyűlésén az eddigi sérelmi tárgyakról elvonatkozván, maga a főkormányzók ellen kezdett ostromot és miután évek óta követett politikáját szigorú bírálat alá vette, nem csak eljárásaiban, de mint testületet is e kormányzókét törvénytelennek nyilatkoztatá ki, mert tagjai nem az országgyűlés által választottak s mindenik tanácsnoknak – egyen kívül, ki az 1809-i országgyűlésnek köszöni helyzetét, – hivataloskodása gúny a leopoldi kötlevel és az 1791-iki törvénycikk ellen. Ily szempontból Bethlen János fölírást javasolt ő felségéhez az országgyűlés rögtöni összehívása iránt, s elhatároztatá, hogy a megye a kormányzóknek tagadja meg az engedelmisséget és csak azon kérdésekben tűrje el rendeleteit, melyek nélkül az adminisztráció tökéletesen megakadna.

E felszólalás híre villámgyorsan terjedt szét a vidékeken.

Az ország majd mindenütt a kolozsmegyei gyűlés irányait fogadta el. A kormányzók rendeletei föl sem olvastattak. Megszakadott majdnem minden kapocs azon igazgatással, melynek csak a hetven éves Straussenburg vala törvényes állású tagja, de ez is már beadta nyugalmaztatási kérelmét.

Bethlen pedig szilárd, vagy talán merész föllépése által rögtön az ellenzék vezérévé lett; kik régi befolyásúak valának, elismerék szelleme felsőségét.

Az ellenzéki mozgalmak centralizálva voltak, s minden hatás fonalszálait Bethlen tartotta kezében, ki amilyen határozottan szabadelvű, oly óvatos, mérséklő, sőt ha kellett, ravasz is tudott lenni – mind oly tulajdonok, melyek pártvezérben szükségesek.

*

Az alkotmány három nemzet és négy bevett vallás teljes jogegyenlőségén nyugvék. Inगतagabb állapotot alig lehetett ennél képzelni. A hivatalok papíroson egyenlőleg oszthatnának el, minden befolyás szorosan kiméretett és meglátoltatott, hogy se nehezebbnek, se könnyebbnek ne találtsák. A szembe tett érdekek Cerberusként ellenőrizték egymást s úgy kimarták minden pozitióból, hogy végtére a befolyás – mint tudjuk – egészen a hivatalszobákba vonult – s Erdély a sokféle garantiák mellett – sőt talán éppen azok miatt könnyen süllyedt a korlátlan absolutismusba. S minthogy a katholika vallás az osztrák birodalomban más vallásoknál több kedvezményben részesült, tehát Erdély a jogegyenlőségi szép elméletek mellett is, 1791 óta viszont tapasztalni volt kénytelen, hogy valamint közigazgatása absolutistikus vala, szintűgy hivatalnokai majd-

nem kivétel nélkül katolikusok voltak. Ebből következett, hogy az ellenzék, kivált az első időkben, többnyire protestánsokból, a kormánypárt pedig alig valami kivétellel, mind római hitűekből állván, a politikai küzdelmekbe vallásos színezet, érdek és irány vegyült. Ez eleve nebbé, de eredménytelenebbé is tette a tusát.

*

...Idegenkedés kezdett a polgárok és katonák közt fellépni. Mi volt az oka? senki sem tudná. Némelyek a gróf Kendeffy Ádám temetésekor támadt neheztelésekből magyarázták; mások hinni akarták, hogy a katonaság lázadási szellemet lát mindenütt. A gyúanyagok közé egy fiatal ember gondatlansága szikrát vetett. Az 1834-iki farsang utolsó napján tudniillik az ór letartóztatott valami rendetlenségért a főörhely előtt egy tanulót. Emiatt többnyire diákokból álló csoportozat alakult s az ifjú kiszabadításáért küzdés kezdődött. A zavar hírére támadó doboltatván, sortüz adatott s a különben is futó nép szuronnal üzetett tovább.

Bethlen több társaival a nagypiacra sietett, hol a csoportozat és katonaság között a krawall már elkezdődék. Ők csendesíteni akarták a kedélyeket és személyes tekintélyökkel befolyni a rend helyreállítására. De Bethlent egy szurony arcba sértette meg és a sortüz alkalmával az ellenzék néhány tekintélyes tagja szintén sebet kapott.

Nagy zaj támadt egész Erdélyben a kolozsvári szerencsétlen eset miatt. Az ellenzék a kormányelnökre hárítá, noha alaptalanul, a krawallt, minden felelősségével együtt. A megyegyűlések az országgyűlésnek, mely a sok rendetlenségnek végetvessen, összehívásáért folyamodtak a legkomolyabb hangon s küldöttséget neveztek ki az udvarhoz, kik fáradságtalanul és ismételten kérjék az ország alkotmányos jogainak visszaadatását.

(Báró Kemény Zsigmond: Erdély közlélete 1791–1842. Erdély öröksége. X. 88. kk.)

A RENNER-TERV

Bármilyen erősen lángoljon is fel a harc a sokezer kilométeres harc-tereken, a hadviselő felek egyik állandóan felszínen tartott problémája a háború után természetszerűen következő »újjárendezés«. Sokféle tervvel ismerkedtünk meg a háború kitörése óta. Sőt, még a fegyveres viszály kitörése előtt akadtak politikai apostolok (Briand, Coudenhove-Kalergi stb.), akik hol utópisztikus, kivihetetlen, hol más-más érdekektől diktált tervekkel

próbálkoztak »új Európát« megvalósítani – a zöldasztalnál.

Nem érdektelen talán, ha közelebbi vizsgálat tárgyává tesszük, hogy milyen elvek és elképzelések a vita tárgyai Amerika politikusai között Európa újjárendezése tekintetében.

A New York Times 1942. december 18-i száma ezt írta: »Ha valamilyen békét akarunk teremteni, meg kell egyeznünk szövetségeseinkkel, jóval a fegyverszünet megkötése előtt, a békekötés elveit illetően.« Nyilvánvaló tehát, hogy

az amerikaiak gondolnak a jövődő békéjére. Nemcsak a béke megszervezésére, vagyis egy olyan nemzetközi szerv alakítására, mely átvenné a Népszövetség szerepét, hanem ezen túl, gondolnak azokra a feltételekre is, amelyek irányadóknak lennének, ha egykor ők dikálhatnák a feltételeket.

Európa újjárendezésére vonatkozóan az utóbbi időkben született tervek közül kétéstelenül a legnagyobb feltűnést és érdeklődést Renner T. George, a Columbia-egyetem földrajz-tanárának elgondolása keltette. A politikába tévedt professzor európai újjárendezési tervét a *Collier's* című folyóiratban adta ki. A tervet a newyorki *Times* 1942. július 13-iki száma is leközölte. Ennek alapján olvastunk érdekes összefoglalót a tervről a Genfben, Kövér Gusztáv szerkesztésében megjelenő »Voix des peuples« című nemzetközi politikai szemlében (1943. január 20-i szám).

Renner tanár európai újjárendezési terve a következő elveken nyugszik: a) Európa kis államainak életképtelensége nyilvánvaló. b) a kis államok a nagyobbak maratalékaivá lehetnek s ezért meg kell őket szüntetni. Renner tehát egy tollvonással megszünteti Európa térképén a kis államokat s *földrészüntket kilenc nagy federációra, szövetségre osztja*. Hasonló tervet készített már Winant D. Clinton, aki azonban csak hét federációra osztotta Európát (keleti, nyugati, brit, északi, mediterrán, közép-európai és balkáni szövetségre). A Renner-terv szerint a következő nagy változások történnének az európai térképen: kilenc államszövetség alakulna a következő orszá-

gokból: I. *Finn-skandináv federáció* (Esztország, Finnország, Svédország, Norvégia, Dánia, Izland; idekapcsolnák még Kelet-Karéliát, Murmanszkot és a Kola-félszigetet); II. *Angol-holland federáció* (Anglia, Írország, Hollandia és Flandria); III. *Francia federáció* (Franciaország, Algír, Marokkó, Dél-Belgium, Francia-Svájc, Baszkföld; nem tartoznának ehhez a federációhoz a következő területek: Eupen-Malmédy, Elzász-Lotharingia, Rousillon, Korzika, Tunisz, Marokkó atlanti partvidéke); IV. *Ibér federáció* (Spanyolország, Portugália, Spanyol-Marokkó, Rousillon, Marokkó atlanti partvidéke; kikapcsolódna a Baszkföld); V. *Olasz federáció* (Olaszország, Líbia, Dalmácia, a montenegrói és albán partvidék Valonáig, Tunisz és Korzika; kikapcsolódna Szlovénia és Cirenaiica); VI. *Balkán federáció* (Görögország, Albánia, Jugoszlávia, Bulgária Szlovéniával, Horvátországgal, Románia a Bánáttal és Bácskával, Erdéllyel, Beszarábiával és Bukovinával; kikapcsolódna az európai Törökország és Transznisztria); VII. *Német-magyar federáció* (Németország, Luxemburg, Ausztria, Magyarország; idetartozna még Kelet-Poroszország, a korridor, a pózeni kerület, a Szudétaföld, a német Svájc, Elzász-Lotharingia, Eupen-Malmédy és a Felvidék; viszont nem tartozna ide: Felsőszilézia, Szlovénia, Bánát és a Bácska, Erdély és a ruszinföld); VIII. *Csehlengyel federáció* (tagjai: Csehszlovákia, Lengyelország, Litvánia, Felsőszilézia; kikapcsolódna: a korridor, a pózeni kerület, a Szudétaföld, a Felvidék, a ruszinföld,

Kelet-Galicia, a Búgon túli Lengyelország); IX. *Orosz federáció* (tagjai: Oroszország, Ukrajna, Fehéroroszország, Lettország, a Búgon túli Lengyelország, Kelet-Galicia, a ruszinföld, Transznisztria, Dobrudzsa és az egész Fekete-tengeri bulgár partvidék, európai Törökország, Örményország és Irán északi része; nem tartozna ide: Murmansk, a Kola félsziget, Kelet-Karélia, Esztország, Litvánia, Bukovina, Beszarábia).

Meddő tevékenység lenne akár érveket felsorakoztatni e terv ellen, akár egyszerűen és nagyon könnyen bebizonyítani az amerikai földrajz-professzor »parcellázásának« tartathatatlanságát. Idézzük ehelyett a »Voix des Peuples« egyik megjegyzését: »Ezt a tervet így is nevezhetnők: a lefejezés, mint a fejfájás egyik ellenszere.«

Heszke Béla

A MAGYAR NÉPESEDÉS KÉRDÉSEI

Amikor a történelem útján a benünket behálózó kérdések egy-egy újabb csomójához nyúlunk, divat végigkutatni visszafelé, hová vezetnek a szálak. Szokás ilyenkor átírni az egész történelmet ennek az új szempontnak nyelvére. Ez az átírás legtöbbször merőben új megvilágításba, új szín varázsába vonja az ember történetét. Így történt ez legutóbb a gazdaságtörténeti kutatások idején, amikor pénzügyi és termeléspolitikai rugókra építették fel minden elmúlt kora nagy fordulatait. Így volt a szociális problémák idején, amikor az életforma-

kutatók élték divatjukat. És így van ez ma is, amikor *a népek egyszerű, de nagyon csattanós számadatai* teljes erővel a népesedés kérdései felé vonták a történelem buvárait. Sajnos, a politikusokat is. Talán egyetlen tudomány sincs, amelynek adatait annyira tévesen használták fel, mint a népesedés.

Számunkra elsőrendű kérdés ez. A népszaporodás ötszáz éve leglátásabb problémánk. Ha más népeknek életkérdése, nekünk kétszeresen az: mert sorsunk nagyobb hatalmi állásra kötelez, mint amit számbeli erőnkkel könnyedén teljesíthetnénk. És mi vállaltuk a feladatot. Ezért érdemes, sőt szükséges végigkutatni a magyar multat: mit is mond? mit tettünk eddig? hogy állunk? mit tehetünk?

Antal Lajos most megjelent könyve: „A magyar népesedés kérdései”, üdítő tisztaságot teremt tárgya körül. Ez az érdekes írás biztos tollal rajzolja elénk népesedésünk ügyét. Amit mond, azon át csak mégjobban meggyőződhetünk róla: *a népesedés a magyar sors kulcsa.*

*

Minden nép ráébredt már a létszámban rejlő értékre, amelynek még egy vesztett háború is csak átmenetileg csökkentheti erejét. Az igazi, döntő csaták a szülőszobákban, a gyermekotthonokban és a családban zajlanak le. Itt dől el, akar-e egy nép élni és megérdemli-e az életet. Ma már közhellyé vált a családvédelem: már csak részleteiben okoz feladatokat: az államférfiak már csak a családvédelmi intézkedések leghatásosabbján törnek a fejüket.

A magyar népesedés ügye azonban sohasem válhat közhellyé. Ha

mindenki únja már, nekünk akkor is élet-halál kérdés lesz. Ott vagyunk, azon a határon, hogy nem nyugodhatunk bele kislép voltunkba. Minden tettünk csak úgy ér valamit, ha túl tudunk emelkedni ezen a határon. Addig minden csak átmeneti megoldás. De abban a politikai helyzetben, amiben mi vagyunk, vesztünket is jelentené, ha az adott tényekhez igazodnánk. Nekünk a legrealisabb politikai számítások szerint is *álmodni kell*. Annyi sok rossz csoda történt velünk: most jó csodákat kell akarnunk. Nem tűrhetjük sokáig, hogy a világ népességének mindössze hetvenöt ezreléke maradjunk. Meglévő szellemi súlyunk alapja fut ki így alólunk. Mi a mai helyzet? Lássuk Antal Lajos nyomán, hogyan jutottunk Európa egyik legnépesebb, vezető fajtájából mostani állapotunkig. Hogyan csökkent létszámunk Európa népességének három százalékáig.

A honfoglalásban az asszonyokkal és a gyermekkel együtt nem több, mint ötszázezer magyar vett részt. Az első századokban rohamosan szaporodásnak indultak. Háborúmentes, járvány nélküli, építő idők voltak. Egészen a tatárjárásig teljesen érintetlenül fejlődhetett a magyarság, hogy akkor aztán annál váratlanabb erővel zuhanjon rá a pusztulás. Ezt a csapást gyorsan, egészségesen kiheverte. Még IV. Béla korában a magyar nyelvterület túlcsapott már a Dráva és Száva vonalán is. Nagy Lajos korában pedig már három millió magyar élt az Alföld telemagtáras falvaiban. Nagy Lajos uralkodásának súlyát ez az – abban az időben páratlan – létszám szabta meg. Mátyás öttil-

liós Magyarországa pedig sorsunk legvakítóbb csúcsa marad. Nem véletlen, hogy történelmünk legfényesebb napjai erre az időre esnek. Ezután kétszázötven évre csatatérre változott a Kárpátok köze. A tizen-nyolcadik századig pedig, ugyanaz alatt az idő alatt, míg Anglia két és fél milliőről kilenc millióra szaporodott, a magyarság öt milliőről hárommillió és százhuszonkétezer lélekre apadt. A nyolcmillió lakosú Magyarországon ekkor már csak 39 százalékot képviselt maga a magyarság. Népi erejét bizonyítja, hogy ezt a százalék-arányt a körülményekhez képest rohamos ütemben megváltoztatta és a tizenkilencedik század elejére már megint túllépte az ötven százalékos határt. Az ezerkilencszáztizennégyes világháború előestéje Magyarországon húszmillió lakost talál, amelyből már ötvennégy és fél százalék volt a magyar. De hol van ez a fejlődés például Angliától, mely ugyanez idő alatt kilenc milliőről negyvenre szaporodott. Ez az egyetlen példa is bizonyítja, hogy a népesedésnek egyetlen kelléke a betölthető gazdasági tér. Anglia gyarmatokat szerzett ez idő alatt, a magyarság pedig, ha már nem bírta tovább a gazdasági lefojtottságot, kivándorolt.

Kétségtelen, hogy a legnagyobb vérvesztést a török uralom alatti negyedévezredes háborúskodásban szenvedtük. De ugyancsak súlyos népesedési tragédiát jelentett a világháború is. A magyar veszteség hatszázhatvanegyezer halott volt. De járványok, a háborúban megromlott halálozási viszonyok, kiesett születések megsokszorozzák ezt a számot. Az a tény pedig, hogy

a hatszázhatvanezer halott csupa életerős férfi volt, aki nemcsak biológiailag, hanem szociális szempontból is, – mint családfenntartó – a népesedés erősödésének legértékesebb anyaga, még növeli ezt a káros hatást.

Magát a kivándorlást sem szabad lebecsülni csaknem egymillió főt kitevő tömegével. Hiába vándorolt vissza kétszáznegyvenhétézer belőle, a veszteség még mindig igen tetemes: hétszázezer munkakedvvel teli, vállalkozó szellemű magyar ember, népesedésünk szempontjából kétségtelenül a legértékesebb réteg. A kivándorlás így méreteiben felér három legnagyobb népesedési tragédiánk bármelyikével. Riasztóbb bizonyítékot nem is tudnánk felhozni annak biztos megjósolására, hogy amikor az orvostudománynak a halálozási arányszámot csodálatraméltóan javító hatása eléri legfelső határát, egyszerre láthatóvá válik az a kegyetlen fogyás, mely népünk testét emészti. Megdöbbenő az, hogy 1939-ben kevesebb gyermek született, mint amennyi a tizenhatodik életévét elérte. A hetvenes évek évjáratai duzzadnak, a csecsemőkéi apadnak. Ha a halálozási javulás természetes határához érkezik és elkezdődik a nemzet tényleges fogyása, már késő lesz segíteni. Hatalmas vitalitású, robbanó népi erejű fajták közé ékelten még szorongatóbb a helyzetünk, még sürgetőbb Antal Lajos számainak jajiáltása.

Hol itt a segítség? Antal Lajos szava élesen csap fel könyve végén: a magyarság biológiai ereje teljében van s pár öngyilkos rétegtől eltekintve szapora, életszerető. Mindezek a fenti jelenségek alkal-

mazkodóképességének bizonyítékai. Nemzetünk mai szerkezetébe nem férnek tágabb családok: a család összehúzódik. A gyermek nem előny a létért folytatott küzdelemben mai kulturális és gazdasági berendezkedésünk mellett: a gyerek nem születik meg. Ha eltűnnek azok a gombra rekesztékek, amelyek a születő gyermek bodogulása elé állnak, a magyar felfrissülés újra megindul, mint ahogyan e nép minden eddigi veszteségét kiheverte.

Gesztélyi Nagy Zoltán

KOLOZSVÁRI HIVATÁS

Erdély művelődési góciának két intézménye, a Ferenc József-tudományegyetem és a Nemzeti Színház sokat ígérő kezdeményezést tett a keleti országrészekben éppen rájuk váró fontos feladataik vállalására. Többször elhangzott már, s nem teljesen alaptalanul, a vád, hogy Kolozsvár, az ország második városa, olyan idegenül viselkedik közvetlen környezetével, nem kevésbé az útmutatására várakozó többi erdélyi városkával szemben, mintha nem érezné nemzeti- és művelődéspolitikai küldetését és felelősségét.

Az elzárkózás elvét látjuk most áttörni, amikor a kolozsvári tudományegyetem tanárai tervszerűen felkeresik az erdélyi városok szellemileg mohó közönségét és erdélyi magyar kérdésekről értekeznek, erdélyi magyar feladatokat bontogatnak ki, az erdélyi magyar hivatásnak toboroznak lelkes híveket, erősítik a magyarság nemzeti tudatát. A magyar tudás eddig bezárkózott végeláthatatlan jegyzeteivel és tu-

dományos kutatóeszközeivel a dolgozószoba négy fala közé, ott egy emberöltőn át szorgalmasan végezte önként vállalt, egészségőrlő munkáját és boldog volt, amikor felmutathatta az eredményt. A feltárások értékesítésére már kevesebb gyakorlati érzéke volt.

A mai idők szelleme azonban nem tűri meg, hogy a tudós megtartsa önmagának a tudományát, hiszen az is közvagyon. Az a helyes, amikor nemzet közvéleményét nem érzelmek és indulatok vezérlik, hanem a való tények; amikor a tudós munkája lehetetlenné teszi a tömegérzelmek üzérkedőinek üzleti fogásait. Ha a tudós biztos keze rakja le egy életközösség ön- és világszemléletének alapjait, a nagy áron megfizetett tévedések sokkal kevésbé fenyegnek.

A kolozsvári tudományegyetem tanárainak vidéki előadásai a kölcsönös megismerésen túl bizonyosan hidat is vernek a gócpont és a vidék életszintkülönbségeinek kiegyenlítődése részére is. Az a bő ismeretanyag, ami eddig a tudományos intézetek könyvtáraiban és gyűjteményeiben porosodott, amit néhány önfeláldozó rajongó tanár évről-évre gondosan és szorgalmasan halmozgatott s amit eddig csupán egy bizony többé-kevésbé kiváltságos, zárt társadalmi rend, a főiskolára bejutó ifjúság közelíthetett meg, ezúttal, szerencséskezű magvetők révén, a magyarság közkincsévé válhat, legalább a szükséges mértékben.

Tudományegyetemünk tanárainak ismeretgyarapító fáradozásához hasonlóan a kolozsvári Nemzeti

Színház vidéki vendégjátékokat rendezett. Prózai és daljáték-együttese a magyar színműirodalom néhány jó termékével és néhány daljátékkal ellátogatott három északerdélyi városba. Újabb előadókörutak megszervezésével bővíteni akarják ezt a keretet.

Igen számottevőnek tartjuk ezeket a kiszállásokat, mert ahogyan a tudomány emberei mindenüvé elviszik a kutató munka közösségi vonatkozású eredményeit, úgy a színház is elhítheti az új és régi, jó magyar színművekkel a tudatos élet vágyát a vidéki közönségben s ezzel, mint jó kovással, erjedésbe hozhatja a kissé lassabb életütemű vidéket. A színművészet hiteles tolmácsolásában irodalmi magaslaton, emelkedett igényekkel szólalhat meg mindaz, ami a magyarság létküzdelméből a színművekbe beleoltódott. Bizonyos magyar színpadi alkotások vidéki előadása éppen ma lehet hivatása a magyar színésznek; a színész a közönségre gyakorolt erős és közvetlen hatásával összehasonlíthatatlanul többet érhet el, mintha azokat az ébresztő műveket és megrázó írásokat száz kötetével ajándékoznók alig látogatott vidéki olvasóköröknek.

Örömmeltölt el valamennyiünket az a tudat, hogy most a tudósok és művészek is hozzáfogtak Kolozsvár előterének szellemi berendezéséhez. Ebből a megmunkált környékből lesz Erdély művelődési központjának – feszítőerejével és súlyával mindenkor komoly és bőséges utánpótlást nyújtó – háttérzága.

Parajdi Incze Lajos